

Mededeelingen van C. J. van de Liefde, zendeling van het Nederl. Zendelinggenootschap te Amoerang

<https://hdl.handle.net/1874/354994>

gic.

13

MEDEDEELINGEN

VAN

C. J. VAN DE LIEFDE,

Zending van het Nederl. Zendelinggenootschap
te *Amoerang*.

Uit zijn mond opgeteekend

DOOR

S. J. RUTGERS.

EERSTE STUKJE.

TE ROTTERDAM,
bij M. WYT & ZONEN.

1872.

[101]

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

RECORD OF RESEARCH

BY

ROBERT R. WATSON

1950-1951

Lieve Lezer!

Hebt gij den zendeling VAN DE LIEFDE leeren kennen? Gij dacht gewis dat hij, met zijn zwart haar en donkere gelaatskleur van vreemde afkomst was. Te recht. Was zijn vader van de kust van Guinea herwaarts gekomen en te Utrecht gehuwd met eene nederlandsche vrouw, het voorkomen van onzen vriend getuigt ook nog daarvan. Tot zendeling was hij hierdoor echter niet minder geschikt dan anderen. Te Utrecht geboren, in Nederland opgevoed, door het Nederl. Zendeling-Genootschap opgeleid, ging hij in 1860 als zending naar Celebes en werkte daar in de Minahasa van Menado, waar hij te Amoerang woonde. In eene erge ongesteldheid zijner vrouw had hij aanleiding om Nederland te bezoeken. In Juli 1870 herwaarts gekomen, hield hij zich hier en daar een tijd lang op, om van de groote werken Gods onder de Alfoeren te getuigen, en bericht te geven van zulken als onder de Evangelieprediking leven en worden gebracht tot het kruis van CHRISTUS. Hij deed dit met de hem eigen ernst en het was velen goed hem te hooren.

Menigeen zal zich gaarne nog eens herinneren een en ander van hetgeen hij sprak. En daartoe mogen u deze bladen dienen. Sprak hij over de gesteldheid van het land, waarin zijn arbeidsveld ligt, over het volk waaraan hij werkte, en dat kennelijk reeds anders is dan vroeger, toen het heidendom er heerschte, over Amoerang, waar het middenpunt van zijn werkring is, over moeilijkheden, waarmede hij in zijne betrekking te kampen had, over vruchten, waardoor zijne werkzaamheid werd bekroond, gij vindt hier eene en andere zijner mededeelingen en deze u getrouw overgeleverd.

Zijn de volgende berichten door mij uit zijn mond opgevangen, zoo als hij ze gaf, deels in de kerk aan de gemeente, deels elders in andere samenkomsten en in huiselijke gesprekken, het hier opgeteekende draagt daarvan de sporen. Heeft hij die mededeelingen gedaan zonder dat hij er aan dacht dat ze gedrukt zouden worden, hij zal zich gewis verblijden dat ze in ruimen kring bekend worden. Ze mogen welkom zijn aan allen, die hem hebben gehoord en die belang stellen in de werkzaamheid der zending.

Maar genoeg ter inleiding. Zie hier zijne mededeelingen.

Ons land is een prachtig land; de Minahasa van Menado is een der meest bevoorrechte streken van onzen Oost-Indischen archipel. Daar in den noordoostelijksten uithoek van het eiland Celebes woonden vroeger vele volken, die samen in gedurigen strijd waren maar later een verbond sloten, vandaar de naam Minahasa. Veel merkwaardigs is daar te zien. Gij vindt daar prachtige bergen, die zich verheffen tot 3 à 4 duizend voet boven de oppervlakte der zee en meest begroeid zijn met altijd groen geboomte. Gij vindt daar diepe afgronden, schoone meeren, vooral dat van Tondano, treffende watervallen, kokend-waterbronnen en heete modderpoelen. De laatste koken ook en borrelen op zooals het in een breipot gaat. Oude bosschen hebben hoog geboomte in rijke verscheidenheid en eene menigte slingerplanten maken het zoo dicht, dat men er moeilijk door kan.

Er zijn onaangename punten als vergiftige slangen, groot en klein, duizendpooten, in de rivieren krokodillen, maar desnietteenstaande is het een heerlijk schoon land. Het predikt overal den Schepper van 't heelal.

De levenswijze der inwoners verschilt veel van die in Nederland: werkzaamheden, kleeding, eten, alles is anders. Men eet daar allerhande spijs, ook die men hier niet eet. Het gewone eten is dagelijks rijst met kip en kip met rijst. Men eet er veel varkensvleesch en verschillende duiven, ook slangen en apen, ratten en muizen, maar deze zijn veel grooter dan in Europa. De zee verschaft veel visch, kreeften, enz.; de garnalen zijn er langer dan een manshand en dikker dan een mansduim. Paarden zijn veel in gebruik om er op te rijden, maar ze zijn niet grooter dan hitten; de koeien zijn er ook zooveel kleiner dan de Nederlandsche als de paarden, zijn weinig in getal en op enkele plaatsen in het wilde, ze worden slechts gefokt om altijd ossen te hebben, die men als trekdieren noodig heeft. Geiten en schapen zijn van dezelfde grootte als in Nederland. Daar men er geen slooten heeft noch graslanden, moet hij die koeien heeft, er een koeherder bij hebben, opdat ze niet op de velden en in de tuinen schade aarichten. Men behoeft bij ons voor het vee geen

hooi te winnen tegen den winter, want er is altijd groen genoeg; dit is gemakkelijk en voordelig, maar men krijgt van de koeien ook geen boter en kaas; zelfs als men koeien melkt, geven ze niet langer melk dan gedurende den tijd dat het kalf zuigen zou; men heeft het wel beproefd, maar men bevond, dat de melk hoe langer zoo minder en waterachtiger werd en eindelijk ophield. Met de geiten, die ik houd, is het ook zoo. Men drinkt ook geen melk in koffie en thee.

Sommige spijzen zijn er goedkoop; een kippenei bijv. kost 1 cent, een kip 25 à 30 cent, een kalkoen 50 cent; deze laatste kost te Menado *f* 1 en te Ambon *f* 2.50. Varkensvleesch kost ruim 10 cent, een goed paard *f* 50. Er zijn veel koffietuinen, waar het volk op bevel heen gaat om te werken. Voor de koffieboonen, die in het pakhuis van het gouvernement bezorgd worden, krijgen ze wel niet veel. Voor 125 Amsterdamsche ponden of 1 picol ontvangen ze *f* 13; dit mocht wel wat meer zijn, want als ik met een nederig verzoek uit het pakhuis te Menado een picol bestel, moet ik daarvoor *f* 30 geven. Gelijk velen driemaal per dag rijst eten, zoo is de rijstbouw er veelvoudig. Een veld met rijst hier, heeft veel van een stuk haver in Nederland.

Was de gesteldheid van het volk geëvenredigd aan de schoonheid des lands, dan zou het hier een gelukkig volk zijn. Maar het is vaak of het schoone eener landstreek eene verzoeking te meer voor den mensch is, om zich van het waar geluk te verwijderen. Althans het volk is er ver van gelukkig door het schoone der aarde; nu nog niet en veel minder voor 50 jaar, toen het heidendom algemeen was onder de Alfoeren. Ik ben nog maar een jaar of tien in de Minahasa geweest, maar ik heb daaromtrent toch veel hooren spreken door hen, die het zelf beleefd hadden, en ik heb veel daarvan ook zelf gezien, zoo niet overal, dan toch daar, waar de menschen nog heidenen zijn.

De dorpen, als de verspreide huizen dien naam kunnen dragen, waren bijna ongenaakbaar. Men bouwde toen zijn huis op palen van 13 à 14 voet hoog, uit vrees voor eenigen aanval; de trap, waarlangs men bij het huis opkwam, werd des nachts opgetrokken. De huizen zijn er thans gebouwd van hout. Is men den trap opgekomen, dan bevindt men zich op de gaanderij voor het huis, die van drie zijden open is. Gaat men binnen dan is de ruimte soms slechts één, maar vaker is die afgeschoten door een stuk katoen of sits, waardoor dan twee vertrekken gevormd worden.

Zou er in een huis geluk wonen, dan moest men vroeger bij het bouwen daarvan, zorgen een menschenhoofd onder de palen er van te leggen. Daartoe geschiedde ook het koppensnellen. Had men geen gevangen vijand om zijn hoofd daartoe te gebruiken, dan begon men maar het gat voor den paal te graven, eene groote nieuwsgierige volksmenigte stroomde toe; kinderen vooraan: plotseling werd een er van aangegrepen en zijn hoofd in den kuil geslingerd. Dat koppensnellen werd ook eene eer geacht, en komt gij eens te Rotterdam in ons zendelinghuis, dan kunt ge daar een hoed zien van een Alfoer, zooals hij hier kreeg als een zegeteeken, wanneer hij meer dan honderd hoofden had afgeslagen.

Ze zijn zeer morsig van aard, en deze morsigheid geeft wel eens moeilijkheden, waaruit men zich dan zoo goed mogelijk moet redden. In eene mijner buitengemeenten, die ik bezoek, had de Hoekoem toewah, die nog een heiden was, mij meermalen verzocht bij hem te komen eten. Eindelijk beloofde ik hem, dit te zullen doen, de eerste keer dat ik weer kwam. Bij toeval was daar toen de Resident en nu was het er zeker nog al bijzonder fatsoenlijk. Maar het tafelgereedschap, waarvan men eten moest, hoe vuil! Gelukkig dat men het niet onfatsoenlijk vindt als men veel op zijn bord

overlaat. Ik nam van de rijst eene driedubbele portie en at nu van boven af van de schoone rijst, terwijl ik het andere onder druk gesprek overliet.

Zij toonen ook wel bij de hand te zijn. Zoo kwamen bij ons eens zeeroovers. Een man aan het strand, die zag dat hij ze niet ontloopen kon, ging haastig naar hen toe en smeekte hun dat ze hem toek op hun schip mochten laten gaan en medenemen, omdat hij vervolgd werd. Zij deden dit en nu kwam hij aan boord, maar niet als slaaf, zooals degenen, die geroofd werden maar als vrije en, zoodra hij er eene geschikte gelegenheid toe vond, keerde hij terug.

Niet alleen in het maatschappelijke was er ellende, maar ook in het geestelijke was hier diepe duisternis: een heidenwereld was het in al hare donkerheid! Ze hadden goden; maar 't waren de geesten hunner gestorvene voorouders, die gemakkelijk te vertoornen maar niet gemakkelijk te bevredigen waren, van wie ze veel hadden te vreezen en weinig te hopen. Ze hadden hunnefeesten, fosso's; vreeselijke feesten waren het ter eere van hunne goden, maar tijden waren het van de grofste zedeloosheid, brasserij en zwelgerij. Zij deden hunne gebeden, maar hun bidden? Het was slechts het opnoemen van eene reeks godennamen, die zij vereerden en wier gunst zij begeerden om

in voorspoed te leven en een rijken oogst, vele rijst, mooi weer en dergelijke dingen te krijgen. Dagelijks beangstigde hen hun bijgeloof. Als de Alfoer bijv. uitging en bij ontmoette eene slang of hoorde zekeren vogel, dan moest hij huiswaarts keeren, anders zou hem een ongeluk overkomen. Duister was hun het volgende leven; zij stelden zich voor, dat de aanzienlijke als hij dood was, zijne dienaren zou hebben in de geesten van hen, die bij gelegenheid van zijn sterven gedood werden, hetwelk aanleiding gaf tot het dooden van anderen. Echter hadden zij in al hun duisternis toch ook in zich een gevoel, dat God elk mensch als ingeschapen heeft, n. l. van eene regtvaardige vergelding; zoo moest bijv. een dief in de andere wereld altijd datgene mede dragen, wat hij gestolen had. Een ongebonden leven was algemeen. De Alfoer mocht 3 of 4 vrouwen nemen en naar goedvinden daarvan weer scheiden.

Ziet daar een en ander van de ellende, die zij ondervonden in vroegeren tijd. Zij waren heidenen, gelijk PAULUS zegt, verduisterd in het verstand, vervreemd van het leven Gods door de onkunde, die in hen is, door de verharding hunner harten.

In die nachtelijke duisternis is echter de dageraad aangebroken, ja 't is hier licht geworden.

Eerst in 't begin dezer eeuw hebben reizende predikanten daar eenigen tot den Heer gebracht; later in 1826 kwam HELLENDOORN, maar 't werk bepaalde zich nog bijna alleen tot Menado; eindelijk in 1832 werden SCHWARZ en RIEDEL door ons genootschap hier heen gezonden, om in het land der Alfoeren de banier van het kruis te planten. Dit werd hun ontraden, men noemde het eene dwaasheid, de wereld noemde het de dwaasheid zelf, maar de wereld weet het niet, dat God machtig is en bereid, ook het hart van den Alfoer te bekeeren tot Hem. Onze zendelingen echter vertrouwden op Hem: RIEDEL in Tondano ondervond reeds spoedig rijken zegen op zijnen arbeid; SCHWARTZ in Langowan moest eerst 10 jaar op rotsen ploegen, maar ook zijn ijver werd bekroond. Zij zijn begonnen kerken en scholen te bouwen, de aandacht der Nederlanders werd er op gevestigd, men begon mede te werken en te bidden voor dat land en God heeft dat werken gezegend, dat bidden verhoord. Er zijn van tijd tot tijd meer zendelingen gekomen; nu zijn er elf in de Minahasa van Menado, en de toestand van dit land, hetwelk 110.000 inwoners telt, is geheel veranderd, er heeft eene geheele omkeering plaats gehad, uitwendig en inwendig.

Wie nu de Minahasa bezoekt vindt er geregelde,

schoone dorpen en wegen, die op bevel der regering zijn aangelegd en worden onderhouden, waar de onveiligheid is geweerd en een vreemdeling als in een beschaafd land veilig en met genoegen rondreist. Er zijn rijstvelden, koffietuinen en cacao tuinen, welke laatste echter in de laatste jaren door ziekelijkheid der boomen kwijnen. De huizen worden nu gebouwd op palen van een voet of vier om ze te vrijwaren tegen vochtigheid en allerlei ongedierte, maar werd de trap vroeger 's nachts opgehaald tegen nachtelijke overvallen, nu behoeven de trappen niet meer te worden weggenomen. Veiligheid is er nu alom. Men hoort nog wel eens een gerucht van koppensnellen, maar het koppensnellen is opgehouden. Een menschenleven wordt nu op prijs gesteld. Was een ongebonden leven algemeen, nu vindt men er een geregeld huiselijk leven en wordt het huwelijk met ééne echte vrouw in eere gehouden. Men vindt hier nu kerken en scholen in menigte. Van de scholen worden hier 12 door het gouvernement en 18 door de districten bekostigd, terwijl 117 door het Nederlandsch Zendinggenootschap zijn opgericht en onderhouden. Ook is er een kweekschool te Tanawangko met driejarigen cursus, waarin inlandsche meesters worden opgeleid, nadat ze bij de zendelingen zijn

voorbereid. In Tomohon is ook eene school voor inlandsche helpers.

Wordt in de kerken de Heer Jezus Christus verkondigd aan ouden en jongen, ook aan de kinderen wordt Hij bekend gemaakt. In de scholen leert men lezen en schrijven, rekenen, aardrijkskunde (bijzonder van de Minahasa) geschiedenis (vooral bijbelsche) enz. In de hoogste klasse wordt de Bijbel gelezen; ook hebben wij er een boekje: de mensch en de dieren, omgewerkt naar hetgeen in Oost-Indië is, zoodat eene algemeene kennis verspreid wordt onder het volk. Er zijn, wat veel zegt, waarlijk menschen, die den Heer hebben leeren kennen en liefhebben, die voor hem iets over hebben. Zoo bijv. de meesters, vroeger zelf heidenen; zij zijn werkzaam meest om kinderen te onderwijzen, aan volwassenen godsdienstig onderwijs te geven, gemeenten te bezoeken en, 's Zondags, waar de zendeling niet zelf preekt, de gemeente voor te gaan. Dat zegt nog al iets. En als men dan rekent wat slechte bezoldiging zij (sommigen 3 à 4 gulden per maand) voor al hun moeite ontvangen, zoodat ze hunne oogenblikken nog moeten uitsparen, om in hunne tuinen te werken voor het onderhoud van hun dikwijls talrijk gezin, dan behoort daar liefde toe en zelfverloochening om niet op te houden met het

onderwijzen. Hun bezoldiging is nu nog minder dan vroeger omdat de meesters toen vrij waren van het hoofdgeld (*f* 5 's jaars) en zij van de bevolking nog wel eens rijst, enz. ontvingen. Dit heeft een nadeeligen invloed op het onderwijs, immers sommigen hebben het onderwijs verlaten en zijn in gouvernementdienst overgegaan. Want al is 't maar een postbode, die krijgt *f* 8 per maand. En wij kunnen redelijkerwijze de min ijverigen niet met de noodige gestrengheid aan hun plicht houden. Maar – het is een schande, zult ge misschien wel zeggen, die slechte bezoldiging, en ik zeg het met u. Doch het is niet omdat hun werk te weinig wordt op prijs gesteld, maar omdat er geen geld genoeg is. Helpt gij ons dan, vooral gij rijken naar de wereld, en stelt ons in staat om die meesters wat beter te beloonen, opdat ze met des te meer moed voortgaan in hun belangrijk werk. Let gij op de verandering in de Minahasa, die is niet slechts eene uitwendige, van hoeveel belang ook deze zij te achten. Die uitwendige verandering is ook niet het voornaamste. Immers wat is deze op zich zelf? Wat zijn alle schatten der aarde? Wat baat het den mensch zoo hij de geheele wereld wint en lijdt schade aan zijne ziel? Wat zou het ons baten als onze zielen niet werden gered, verlost van het juk der zonde?

Maar in de Minahasa zijn waarlijk velen, die den Heer JEZUS liefhebben, die daarom zelfs moeite en smaad willen verdragen. Het heidendom ligt hier als stuiptrekkend. Dat is Gods werk.

Wilt gij iets hooren van de plaats, waar ik bepaald mocht werken? 't Is Amoerang, aan zee gelegen, aan de baai van Amoerang. Stelt u voor drie rechte wegen, met dwarswegen doorsneden, aan welker beide zijden heggen staan van verschillend gewas, soms enkel maandrozen, dat prachtig staat. In die heggen zijn van tijd tot tijd openingen, waar de huizen staan, door een tuintje omringd. In die tuintjes bij huis kweeken ze bloemen, groenten, koffie of andere vruchten. Die huizen zijn nog ongelijk: sommigen zijn gewit met een soort witte aarde, die men daar vindt en waarin men doorgaans wat indigo mengt; anderen zien er onoogelijk uit. Treedt ge binnen dan ziet ge hier nog vuiligheid en morsigheid, want de Alfoeren waren uit hun aard een smerig volk, maar andere woningen zijn netjes en zindelijk, want waar reinheid des harten woont, openbaart zich dit van zelf naar buiten. Vóór de komst van den eersten zendeling alhier waren er al eenige Christenen door de reizende predikanten. Maar eerst toen HERMANN daar in 1836

kwam met zijn ijver en zijn vertrouwen, toen hij daar met zijn warm hart CHRISTUS predikte, en daardoor de harten wist te roeren, toen kwam er eene opwekking, toen werden waarlijk veler harten voor den Heer geopend. Andere zendelingen volgden hem op: VAN DER VELDE, VAN CAPPELLEN en TENDELOO. Van Juni 1861 tot Augustus 1869 mocht ik er werkzaam zijn.

Hoe vond ik het hier? Europeërs en hoofden hadden weer heidensche dansen aan den gang gebracht, en vele Christenen hadden zich laten meeslepen. Een deel echter bleef staande, en zoo vond ik eene kern, die goed was te midden van veel dat verkeerd was. Nog levendig herinner ik mij de eerste indrukken. Daar sta ik nu, dacht ik, te midden van hen, die tot den Heer moeten worden gebracht. Dit is nu mijn werk. De zielen dezer menschen zullen van mijne hand worden geëischt. Gij begrijpt, mijne vrienden, dat ik behoefte had dikwijls in de eenzaamheid mijne knieën voor den Heer te buigen in het gevoel van mijne zwakheid en van Zijne kracht.

De gemeente was in de laatste jaren achteruit gegaan, maar dat had ik mij ook zoo voorgesteld, het schrikte mij dus niet af, het was mijn doel onder hen te werken. Ik had hier in 33 dorpen 20 gemeenten, waarvan later 4 bij een anderen

werkkring zijn gekomen, zoodat er nog 16 over zijn. Amoerang, de hoofdplaats, is niet de beste gemeente; in verschillende buitengemeenten is meer geestelijk leven dan hier. Toch is er niet, wat in Nederland vaak wordt gevonden: dronkenschap. Het bestuur verpacht het recht om jenever en opium te verkoopen, en een paar zijn als slaven daarvan bekend; maar ik heb in Amoerang nog slechts eens een dronken man gezien.

In iedere gemeente is eene school, waar de onderwijzers, inlanders, van 8 tot 12 uur kinderen leeren, 's middags menschen bezoeken en 's avonds godsdienstig onderwijs geven, terwijl ze des Zondags godsdienstoefening houden op de plaatsen, waar ik niet preek.

In Amoerang werkte ik eerst 5 jaar ongehuwd en toen schonk de Heer mij eene gade. Deze gevoelde zich bij hare aankomst uit het vaderland te Amoerang alsof ze er altijd geweest was, behalve de taal. De menschen hielden er ook ontzaglijk veel van haar, en door hare vroomheid en liefde verdiende zij dit ook. Na hare bevalling echter werd zij ongesteld in het hoofd, en de geneesheeren oordeelden dat het eenige middel ter harer genezing eene reis naar Nederland zou zijn. Ik ging dus met haar op reis. Maar 12 dagen na ons vertrek van Batavia nam de

Heer haar tot zich. 't Is mij tot troost dat zij nu verlost is van haar lijden en bij haren Heer verheerlijkt leeft, want zij diende Hem in haar leven. Ik denk weldra weer terug te gaan naar Amoerang, en zoo de Heer wil nog tot zegen van Zijne Gemeente iets uit te richten.

Maar gij wilt nog meer bijzonderheden uit mijn arbeidsveld vernemen. In Amoerang, een dorp dat 1500 zielen telt, wonen Chineezen, Mahomedanen en Christenen met de heidensche Alfoeren. De Chineezen zijn het minst talrijk maar het aanzienlijkst. Zij hebben de winkels, waar de Alfoer koopt wat hij voor zijnen arbeid behoeft. Zij hebben geen tempel, maar in ieder huis ziet men een afgod, een dikke figuur, en een draak of slang. Enkel in tijd van nood wordt die aangeropen. Ach, hoeveel Christenen roepen tot God in waarheid slechts in angst en nood! Ik spreek wel eens met Chineezen over het Christendom; zij stemmen wel toe dat Jezus God is, maar zij denken, dat is de God der Christenen, wij hebben onze Goden. Al die goden zijn bij hen als voor spraken bij de hoogste Godheid.

De Mahomedanen weten van hun godsdienst al zeer weinig. Ze hebben geene moskee of eenig ander huis des gebeds, wel een priester, maar die weet niet veel meer dan de anderen, evenmin

als de hadjis. Hadjis worden genoemd menschen, die naar Mekka ter bedevaart geweest zijn maar de meesten, die den naam hebben, zijn niet verder gegaan dan Singapore, dat even buiten onze O. Indische bezittingen ligt; zij hebben zich daar laten inlichten en krijgen dan ook den naam van hadji en de eer, daaraan verbonden.

Van de heidensche Alfoeren is reeds een en ander vermeld. Moeilijk zijn ze tot het Christendom te brengen. Als het alleen met doopen te doen was, ja, dan zouden velen zich wel laten vinden, maar ge begrijpt, een gedoopte heiden, 't zij Nederlander 't zij Alfoer, blijft een heiden. Hun hart moet worden bekeerd. Zij moeten onderwezen worden. Worden ze door den doop aan de gemeente verbonden, zij moeten als doop-candidaten eerst de geschiedenis van de schepping, van den val, van de ellende door de zonde, van den Heer JEZUS, eenigszins kennen, ook de 12 artikelen des geloofs en het Onze Vader, en wanneer dan hun wandel onberispelijk is, dan worden ze gedoopt. Daarna worden ze verder opgeleid om lidmaten der gemeente te worden, die den Heer liefhebben als den eenigen Zaligmaker, in Hem gelooven en Hem volgen. Velen komen een paar maal in de kerk en bij het onderwijs, maar worden dan weer onverschillig.

De Christenen zijn hier ca. 800 in getal, en daarvan zijn 70 lidmaten. Toen ik eerst te Amoerang kwam, preekte ik slechts, want ik moest eerst met de taal en de menschen nog wat meer bekend worden, 120 menschen kwamen in de kerk. Ik hoorde al spoedig dat eenigen, die vroeger, in HERMANN'S tijd, warme Christenen waren geweest, teruggegaan waren, en ik besloot dezen op te zoeken. Zoo ging ik dan met den hulpzending en nog eenigen hier en daar, binnen, en dan verzamelde zich spoedig in, om en onder de woning eene menigte volks. Zoo gebeurde het dan wel, dat, al sprak ik niet tot zegen van de bewoners, toch andere hoorders een goed zaadje wegdroegen. Verheugt zich de landman, als het zaad, hoe klein ook, ontkiemt, o hoe verblijdt zich de zending over het kleinste bewijs van geestelijk leven, dat hij ontdekken mag! Later gebeurde het ook wel, dat als ik de voordeur inkwam, de bewoners de achterdeur uitliepen en een kind of zoo thuis lieten om te zeggen, dat vader en moeder zoo pas waren uitgegaan. Dit gaf soms bijzondere ontmoetingen. Zoo was er een man van de Gemeente des Heeren, die met eene vrouw ongehuwd leefde, op Alfoersche wijze getrouwd. Ik had hem daarover al eens onderhouden, de meester en de hulpzending ook al,

maar we wilden hem eens bezoeken en hem daarover nog eens ernstig spreken. We hoorden, bij huis komende, dat ze beiden thuis waren, gingen binnen, maar zij liepen de achterdeur uit. We gingen nog een paar andere bezoeken afleggen en kwamen terug. Zij waren weer thuis. Wij eerst naar de achterdeur, deze goed gesloten, een bank er voor, toen naar de voordeur en daar binnen en ja, daar zaten ze samen. De man schrikt op, vliegt naar een hoek, baant zich een weg door een spleet in den muur en is verdwenen. Daar stonden wij te kijken!

Wij vinden niet zelden moeilijkheden. De gesteldheid des lands levert die wel op. Aardbevingen heb ik maar een paar beleefd, die ook niet veel schade deden, en waarvan de inlanders vroeger de oorzaak zochten in het varken, waarop de aarde rust en dat onder Rembokken zich tegen den paal wreef, waaraan het vast zat. Regen maakt nog al eens hindernis op onzen weg. Ik was eens in Menado bij Br. LINEMANN geweest en zou de terugreis aannemen, toen het den vorigen dag stortregende, zooals wij het hier nooit beleefden. Ik ging dan op reis en zond mijne jougens vooruit, die mijne trommel droegen, waarin mijne kleeren enz., en wat ik noodig had, gepakt was. Daar

kwam ik bij de eerste rivier, maar ziet, daar was een groot gat in de brug geslagen door het snel aanwassen van den stroom ten gevolge van den regen. Ik beproefde mijn paard er over te laten springen, maar het gelukte niet. Gelukkig kwamen er een paar inlanders, die zeiden dat ik er maar over springen moest, en die het paard langs eene waadbare plaats door de rivier geleidden. Toen ik bij de volgende brug kwam, was die nog meer beschadigd, doch een paar inlanders hielpen mij over de rivier. Des avonds, toen ik te Tanawangko kwam, was het gelukkig dat ik daar mijne jongens vond met de drooge kleeren, want ik was zoo diep door het water gekomen, dat het over het zadel van het paard ging. Den volgenden morgen weer op reis, en ik kwam op eene plaats, waar de brug geheel was weggeslagen. Mijne jongens wezen mij eene waadbare plaats, maar juist kwamen er weer inlanders, die ons toeriepen daar toch niet over te gaan. Zij wezen een andere plaats, en boden aan mij te dragen. Ik hield mij stijf lang uit en zoo droegen ze mij met hun vieren en kwam ik mooi droog over. Over een volgende rivier droeg men mij, terwijl ik hoog op een stoel zat, en elk een poot vasthield. Een van de laatste bruggen op deze gevaarvolle reis was gelukkig heel, maar nauwelijks

was ik er over, of ik hoorde een vreeselijk geraas, en ziet! de brug stortte achter mij in. Dit is niet omdat de bruggen er te licht gebouwd worden, doch als er door de plasregens bijv. zware boomen worden ontworteld en door den snellen stroom tegen de brug aan drijven, is niets tegen zulk een schok bestand. Het duurt evenwel nooit lang, of door de zorg van het bestuur heeft de bevolking die zaken weer in orde.

Toen Br. ULFERS in Nederland was, moest ik ook zijne gemeenten bezoeken, en ging zoo ook eens langs het strand naar Pako, met den hulpzending en mijne jongens. 't Was geen gemakkelijke weg, een bergpad, aan den eenen kant eene steilte van den berg, aan den anderen kant een afgrond. Daar kwamen wij langs eene plaats, waar een boom over den weg hing, zoo dat wij geheel plat op het paard moesten liggen om er onder door te komen. Wij kwamen aan de bestemde plaats en deden ons werk. Om een uur of drie konden wij terugkeeren en zoo zouden wij voor donker thuis komen. Mijne jongens waren reeds vooruit met mijn trommel, terwijl ik in mijn reispakje te paard zat. Maar ziet! Daar begon het te regenen, zoodat ik het noodig rekende nog wat te wachten tot de regen verminderde. Toen de regen een weinig ophield, was het 5 uur geworden en

begaven wij ons op reis, heel langzaam, want de weg was vreeselijk glibberig geworden en het regende nog wat. In de volgende negerij wilden ze ons dien nacht houden, maar ik moest naar huis. Achterna was het blijkbaar beter geweest, zoo we daar gebleven waren. 't Was ondertusschen donker geworden, zoo erg dat wij den weg niet meer konden zien, en plasten vreeselijk door een koffietuin, waarbij ik mijn bril verloor. Daar kwamen wij weer langs de plaats, waar de boom over den weg hing en hoewel wij er op verdacht waren, kwam ik toch zoo met mijn hals beknepen tusschen twee gaffelvormige takken, dat ik best had kunnen smoren, doch het paard stond oogenblikkelijk stil. Wij besloten van het paard te gaan en er mee te loopen, doch voor den afgrond vreesden wij en gingen daardoor zooveel mogelijk naar den bergkant; maar daar loopt altijd eene soort van greppel voor den afloop van het water, en daar gleden wij telkens in, zoodat wij besloten weer te paard te gaan, daar paarden bij duister zien kunnen. Mijn hulpzending had den volgenden dag eene geweldige koorts, want hij had zoo veel angst uitgestaan over mij, doch wij waren nog blijde er zoo te zijn afgekomen.

Zie, Lieve Lezer, zoo sprak onze Br. VAN DE LIEFDE en deelde hij van hetgeen hij gezien, gehoord, ervaren had een en ander mede. Hij sprak met groote ingenomenheid over de Minahasa van Menado, het land, waarin hij met vele andere zendelingen werkzaam is, over de Alfoeren en anderen, die behooren tot het volk, waaraan hij met die broeders werkt op veelvoudige wijze, over Amoerang, waar hij woont als in het middenpunt van den werkkring hem bijzonder aanbevolen, over moeilijkheden en bezwaren, die hij op zijn weg ontmoette, Gij verblijdt u gewis met zulke dingen als in de christelijke gemeente elks belangstelling verdienen meer bekend te worden door zulk eenen broeder. En hebt gij begeerte om nog meer van zijne mededeelingen te vernemen, verblijdt u dat ze u bereid zijn. Ze worden u geschonken in een tweede stukje, dat niet minder belangrijk zal wezen.

Bij de Drukkers en Boekverkoopers M. WIJT & ZONEN, zijn
 verkrijgbaar de volgende Kleine Stukjes

	Cents.		Cents.
1. Peter Lobeck	15	41. Lydia S.	07½
2. De welbestede stuiwer.....	10	42. Hugo Bourne.....	07½
3. De wever uit Welsh	07½	43. De christelijke viering van	
4. De kleine bewoner van het		den Zondag	05
Auvergnésche Gebergte....	10	44. Henri Obookiah.....	10
5. Arme Sara.....	04	45. De zendingen in Groenl..	15
6. De jonge Hutbewoonster... 22½		46. Het bezoek bij een kranke.	15
7. Opwekking te Elberfeld....	05	47. Brieven van een' leeraar ..	15
8. De Iersche boer.....	10	48. Polycarpus	10
9. Elisabeth Cunningham.....	15	49. Als God werkt, wie zal	
10. John Robins, de matroos... 10		dan keeren?.....	15
11. Uitbreiding der Parabel ...	10	50. De Soldaten-dochter.....	
12. Kolonel Jacob Gardiner....	15½	51. Het gelukkige sterf bed... 10	
13. De Stroopers-dochter.....	10	52. De weg en het middel ... 15	
14. De Bode met goede tijding.	15	53. De gast zonder bruiloftskl. 07½	
15. Jansje Allan	15	54. Treffend voorbeeld	07½
16. Zonderlinge tusschenkomst		55. Levensschets v. Blumhardt 15	
der Voorzienigheid.....	07	56. Hadara.....	04
17. Levensber. van Amelia Gale 07½		57. De oude geneesheer.....	10
18. Sara Hill.....	12½	58. De roepstem des Heeren 15	
19. De geschied. van MarySmith 12½		59. Anna Walsh	07½
20. De Dorps-predikant	10	60. Eerste zend. te St. Thomas 15	
21. De waarheid van het Evang. 10		61. Thirza.....	20
22. Kracht des geloofs	10	62. Vroege godsvrucht	07½
23. Herman de houthakker.... 12½		63. De Russische kleermaker. 07½	
24. Laatste uren v. John Cowper 10		64. Kermerk. v. een kind Gods 07½	
25. Het einde van den tijd.... 10		65. Overtuiging verwaarloosd. 12½	
26. Wat God bewaart, is wel		66. Woord aan jonge moeders. 07½	
bewaard.	15	67. De onbekende zending.. 04	
27. Wie zijt gij? Wat hebt gij		68. Mevrouw Rumpff.....	10
te doen?.....	10	69. Opmerkelijke leiding Gods 07	
28. De weêrhaan van het kasteel 12½		70. Een nieuw traktaatje.... 10	
29. Eben-Haëzer in Latakko... 10		71. De vrome landman..... 07½	
30. Indiaansche bekeerlingen .. 10		72. Ged. over de eeuwigheid.. 07½	
31. De Christen-feest u.....	05	73. Maria	10
32. Verhaal van 2 predikers... 07½		74. William	07½
33. De tijd en de eeuwigheid. 10		75. De Christen in het gasthuis 03	
34. Kort en heilzaam berigt ... 10		76. Lord Teignmouth.....	10
35. Johan Coenraad Ter Linden 07½		77. Leven van Schwartz... 08	
36. Een beroep op het hart ... 12½		78. Wie zoekt die vindt..... 05	
37. De landman in den Elzas... 10		79. Levensb. van een' soldaat.. 05	
38. Sterfgevallen van zeven be-		80. Pacalsdorp.....	07½
keerde heidenen	10	81. Onnoodige zorgen	04
39. Levenbloop van C.L. Töpfer 07½		82. Zachéüs.....	08
40. Eenige bijzonderheden uit		83. De twee bureu	10
het leven van Morrison.....	15	84. Bekeering v. A. H. Franke. 04	

	Cents.		Cents.
85. Blandina	07½	133. Wien te hooren?	07½
86. Bede van een grijsaard ...	07½	134. Eene zwaar beproefde ge- loofsheldin	07½
87. Het huisgez. te Haeterdale	15	135. Marianne, de Bijbelver- spreidster van St. Giles..	10
88. Inwendig Christendom on- der Hottentotten	05	136. De dochter v. d. Landman	12½
89. Aärons dood	15	137. De hoop des christens ..	07½
90. Het Paaschfeest	10	138. Het leven van v. d. Kemp.	05
91. Leven van Chrysostomus ..	07½	139. Kunt gij altijd van Jezus zwijgen?	06
92. Het geheimzinnige in den Christen	05	140. Het werk v. kleine Jessie.	07½
93. Jacob Wilson	15	141. Liefde voor liefde	05
94. De eerste kerkgang	10	142. Heilig leven, zalig sterv.	07½
95. Wanneer ben ik, enz.	06	143. Een sterfb. in den vreemde	07½
96. Overeenk. Christel. Godsd.	05	144. Iets uit het leven eener zendingvrouw. 3e brief	05
97. Zendingsgave	15	145. Iets uit het leven eener zendingvrouw. 4e brief.	05
98. De zwarte knecht	10	146. Levensgesch. van eenen Ierschen knap	07½
99. Waarschuw. tegen valsche overleggingen	10	147. De Thermometer	05
100. De bedelaar	05	148. Toespraak	05
101. Samuel Mills	05	149. Eene uitn. helpster d. zend.	05
102. Triomfhoog van Titus ...	06	150. Niet verre	06
103. Zijt gij gelukkig?	07½	151. Wat een reisverhaal kan uitwerken	05
104. Uit- en inwendige zending	05	152. Een blik in de Jay. huish.	05
105. De twee erfenissen	05	153. Het „Onze Vader“	05
106. De waarde van het gebed.	07½	154. Een Israel. tot Chr. gebracht	7½
107. Samuel Growth	07½	155. Schoone plaatsen uit de schriften van 3 Kerkvaders	07½
108. Catharina Philips	07½	156. Gidion	07½
109. Goodluck Day	07½	157. Dankt God in alles	05
110. De toestand der heid. vrouw	07½	158. Uit onze Brievenstsch ...	07½
111. Middelen om rijk te worden.	04	159. Een andere Oom Tom ...	05
112. Eene oude beproefde raad .	12½	160. Zeventig jaren	06
113. Verband ijver voor de zend.	07	161. De Soldaat en de Landverh.	05
114. Ra-Poor-Negro	05	162. Getuig. omtrent de godsv. en het leven der christenen	04
115. De zendel. onder de heid. .	05½	163. 2 tafereelen uit het leven en werken van een zendel.	07½
116. Iets uit het leven eener zendingvrouw. 1e brief.	05	164. Eenzaam maar niet verlaten	07½
117. De Christen-vrouwen der Apostolische eeuw	06	165. Uit onze Brievenstsch II.	07½
118. Christina en Esther	06	166. Mededeel. van Ulfers I.	07½
120. De verhoogde Heer	05	167. idem idem II.	07½
121. De zegenrijke vrucht van een rijksdaalder	02	168. Over zendingmethode I..	10
122. Opw. tot h. werk der zend.	05	169. idem idem II..	10
123. De Baron Dhijern	07½	170. idem idem III..	10
124. Een woord tot aanbeveling der zendingzaak	07½	171. Het kruis der bespotting.	07½
125. De toekomstige wereld ..	05	172. De Zending onder de volken der aarde. 1. Europa	07½
126. Iets uit het leven eener zendingvrouw. 2e brief.	07	173. Dito. II. Azië. 1. West-Azië	07½
127. Eene uit duizend	06	174. Dito. Dito. 2. Japan en China	07½
128. Eene Martelaarsgeschied.	05	175. Dito. Dito. 3. Achter-Indië	07½
129. Een Rabbi die rust zoekt bij Christus	05	176. Dito. Dito. 4. Eng. Indië	07½
130. De Christin geroepen tot deeln. aan de zendingzaak.	05	177. Dito. Dito. 5. Ind. Archipel	07½
131. Zoeken en vinden	10	178. Hung-Soi-Tschuene. d. Tap.	07½
132. De onfeilbare gids	10	179. Toespr. door Ds. H. L. Vinke	07½